

УДК 316.334.2:343.341:005.591.6(477)
DOI: 10.24144/2524-0609.2025.57.11-15

Афанасьєв Дмитро Миколайович

кандидат соціологічних наук, доцент
в.о.завідувача кафедри соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
dmytro.afanasiev@uznhu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2157-0331>

Роман Сергій Сергійович

аспірант
кафедра соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
serhii.roman@uznhu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0003-6392-9239>

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: ВІД КОНТРАБАНДИ ДО ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Анотація. У статті розглядається амбівалентна природа соціального капіталу в контексті прикордонних практик, де він водночас може виступати ресурсом для відтворення нелегальної діяльності (контрабанди) та інструментом мобілізації громадянської участі. На основі міждисциплінарного підходу аналізується, як горизонтальні мережі довіри, взаємності та солідарності у прикордонних спільнотах забезпечують підтримку контрабандних стратегій, легітимізуючи їх як прийнятну форму соціально-економічної поведінки. Підкреслюється, що саме ці соціальні зв'язки за умови інституційної підтримки й ефективних механізмів залучення населення можуть бути трансформовані у ресурс розвитку громад, сприяти формуванню культури участі та посиленню довіри до легальних інститутів. Особлива увага приділена феномену «подвійної ролі» соціального капіталу: його здатності одночасно підтримувати неформальну економіку та виступати основою інклюзивного управління. Перехід від контрабанди до громадської участі можливий завдяки розвитку bridging-зв'язків, розширенню горизонтальної взаємодії поза межами локальних груп та впровадженню практик співуправління. Осмислення амбівалентності соціального капіталу дозволяє не лише краще зрозуміти соціальну природу контрабанди, а й виявити потенціал для трансформаційних процесів у прикордонних спільнотах, спрямованих на формування прозорих і стійких моделей розвитку.

Ключові слова: соціальний капітал, амбівалентність, контрабанда, прикордонні спільноти, залучення спільнот.

Вступ. У сучасних соціологічних дослідженнях категорія *соціального капіталу* посідає особливе місце, оскільки дозволяє пояснювати як механізми інтеграції спільнот, так і відтворення тіньових практик. Тіньові практики окрім кримінального шлейфу також виступають додатковою фінансовою мильцею, яка підтримує вразливі категорії громадян. Амбівалентність феномену соціального капіталу полягає в його здатності виступати водночас ресурсом соціальної солідарності та підґрунтям нелегальних економічних практик, зокрема контрабанди. У прикордонних регіонах, де високий рівень взаємної довіри та горизонтальних зв'язків, соціальний капітал може слугувати як інструментом виживання в умовах економічної нестабільності, так і потенціалом для громадської участі та локального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні дослідження розглядають соціальний капітал як форму ресурсів, що виникають із соціальних відносин. Так, Дж.Коулмен наголошував на його ролі у створенні людського капіталу [1], а М.Грановеттер обґрунтував концепцію «вбудованості» економічних дій у соціальні мережі [2]. Р.Патнем розвинув дихотомію *bonding* та *bridging* соціального капіталу, показавши, що замкнені мережі можуть зміцнювати внутрішню солідарність, але водночас ізолювати спільноту від ширших інституцій [3]. Водночас М.Вулкок наголошував на потенціалі соціального капіталу як ресурсу економічного розвитку та соціальної мобільності [4].

Актуальність дослідження амбівалентності соціального капіталу полягає в необхідності глибшого розуміння того, як одні й ті самі соціальні мережі можуть одночасно підтримувати контрабанду та

трансформуватися в механізм громадської участі. Виявлення цих механізмів відкриває перспективи для формування політик, орієнтованих на використання соціального капіталу в інтересах прозорого та сталого розвитку прикордонних територій.

Мета статті: представити огляд міждисциплінарних досліджень щодо специфіки прояву амбівалентності соціального капіталу на прикладі механізмів інтеграції спільнот та відтворення тіньових практик. Додатково стаття покликана виявити умови, за яких соціальний капітал може трансформуватися із ресурсу нелегальних стратегій у чинник громадської активності. Особливий акцент зроблено на аналізі прикордонних регіонів як соціальних лабораторій, де ці процеси проявляються найяскравіше. Також робота прагне поєднати теоретичні положення з емпіричними прикладами, зокрема діяльністю локальних онлайн-спільнот, щоб показати практичне втілення амбівалентності. Нарешті, метою є вироблення методологічних орієнтирів для подальших досліджень, які враховують складність і суперечливість соціального капіталу.

Виклад основного матеріалу. У класичній соціології амбівалентність розглядається як багатовимірне соціальне явище, коріння якого полягає у суперечливості системи цінностей людини та неоднозначності її ставлення до себе, інших людей і навколишнього світу. Ґрунтовний аналіз цього феномену запропонував Р.Мертон, застосовуючи категорії соціальної ролі, статусу та ролівого конфлікту. Він пояснював соціальну амбівалентність як похідну від психічної амбівалентності людини, що виявляється у напруженості між різними очікуваннями та нормами [5]. Мертон виокремив кілька її типів: амбівалентність,

зумовлену багатофункціональністю статусу особистості (наприклад, експресивна й інструментальна функції); конфлікти між статусами (як-от роль чоловіка й жінки у сім'ї та суспільстві); суперечності між соціальними ролями (роль сина у батьківській родині та роль чоловіка у власній сім'ї); амбівалентність, пов'язану з протилежними культурними цінностями в суспільстві; амбівалентність, що виникає через конфлікт між соціальною структурою та системою культурних орієнтирів (наприклад, прагнення до матеріального успіху в умовах браку доступних засобів його досягнення); а також амбівалентність, властиву людям, які водночас належать до кількох соціокультурних середовищ (як у випадку мігрантів).

Важливо, що Мертон застосував цю категорію й до аналізу науки як соціального інституту, наголошуючи на конфлікті ціннісних зразків, де універсализм може суперечити ієрархії авторитетів, а прагнення до об'єктивності співіснує з персональними амбіціями. Це підкреслює універсальність амбівалентності як соціального явища.

У сучасній соціології тема амбівалентності набуває нових інтерпретацій. Так, З.Бауман [6] розглядав її як невід'ємну характеристику модерності й постмодерності, вказуючи, що сучасна людина приречена жити у світі нерозв'язних моральних дилем і постійних суперечностей між культурними й соціальними очікуваннями. Такий підхід розширює рамки розуміння амбівалентності від індивідуального досвіду до структурних особливостей сучасних суспільств, де розмитість норм і множинність ідентичностей формують нову соціальну реальність.

Соціальний капітал є однією з найважливіших категорій сучасних соціологічних досліджень, адже він пояснює, яким чином соціальні зв'язки, довіра та взаємність стають ресурсами для досягнення спільних цілей. Проте у науковій літературі дедалі більше уваги приділяється його суперечливій, амбівалентній природі. Йдеться про те, що соціальний капітал може мати як позитивні наслідки для суспільства — сприяти інтеграції, співпраці та розвитку громад, так і негативні — підтримувати замкненість груп, легітимізувати нелегальні практики й навіть закріплювати нерівності. Саме в цій подвійності полягає його амбівалентність.

З одного боку, дослідження Дж.Коулмена [1] підкреслювали, що соціальний капітал полегшує колективні дії, оскільки довіра та норми взаємності знижують транзакційні витрати та створюють умови для ефективної кооперації. На думку Р.Патнема [3], соціальний капітал у формі «bridging» (зв'язки між різними соціальними групами) зміцнює демократичні інститути, сприяє поширенню інформації та створює передумови для громадянської участі. Подібні мережі відкривають доступ до ресурсів, яких бракує локальним громадам, і дозволяють поєднувати економічні, соціальні та культурні ініціативи в більш широкому полі розвитку. У цьому сенсі соціальний капітал виступає одним із ключових механізмів модернізаційних процесів і здатний забезпечувати сталість демократичних практик.

Водночас дослідники, серед яких А.Портес і його послідовники, звернули увагу на «темний бік» соціального капіталу. Йдеться про ситуації, коли тісні зв'язки всередині групи (bonding social capital) формують високу ступінь довіри та солідарності, але ця солідарність спрямовується на підтримку відносин, що суперечать правовим чи моральним нормам суспільства [8]. Прикордонні спільноти, де контрабанда є частиною щоденної практики, добре ілюструють цей феномен. Для мешканців прикордоння участь у

контрабандних операціях може здаватися не кримінальним вибором, а звичною формою економічної адаптації, яка забезпечується саме через мережі взаємної підтримки. Довіра між учасниками, обмін інформацією про ризики та механізми захисту — все це функціонує завдяки соціальному капіталу, але використовується для утримання нелегальних практик.

Така подвійність проявляється і на рівні нормативної легітимзації. Контрабанда, будучи з юридичної точки зору злочином, у багатьох регіонах набуває символічного статусу «традиційної діяльності», «побутової економіки» чи навіть «соціального права» на виживання. У цьому випадку соціальний капітал не лише сприяє організації нелегальних практик, а й формує культурне підґрунтя для їх прийняття. Власне, саме ця властивість і робить соціальний капітал амбівалентним: його наявність може так само легко підтримувати розвиток громадських ініціатив, як і відтворювати нелегальність.

Однак не менш важливим є те, що соціальний капітал має потенціал до трансформації. Дослідження М.Вулкока показали, що при наявності сприятливого інституційного середовища соціальні зв'язки можуть бути спрямовані на легальні та продуктивні цілі [4]. Якщо спільнотам надається можливість використовувати свої мережі довіри та взаємності для організації кооперативів, розвитку підприємництва чи участі в програмах місцевого самоврядування, ті самі соціальні ресурси, які підтримували контрабанду, можуть стати інструментами громадянської активності. Ключовим тут є перехід від «bonding» до «bridging» зв'язків: від замкненості всередині невеликих груп до розширення соціальних горизонтів і співпраці з інституціями та зовнішніми акторами.

Таким чином, амбівалентність соціального капіталу полягає в його здатності одночасно бути ресурсом солідарності та ризиком для розвитку. У прикордонних умовах ця подвійність виявляється особливо гостро: тут соціальні мережі можуть як відтворювати нелегальну економіку, так і забезпечувати механізми для формування нових моделей розвитку громад. Усвідомлення цієї амбівалентності дозволяє краще зрозуміти природу контрабанди не лише як економічного явища, а й як соціально вбудованої практики, а також побачити в соціальному капіталі потенціал для позитивної трансформації через залучення спільнот.

Кілька емпірично і теоретично обґрунтованих механізмів пояснюють, чому соціальний капітал може підтримувати контрабанду. Ми зазначаємо, що у сучасних прикордонних регіонах України контрабанда часто набуває значення не лише економічної практики, а й соціально легітимованої стратегії виживання. Вона формується на перетині інституційної слабкості, економічної нерівності та культурних зв'язків по обидва боки кордону, що робить її частиною локальної ідентичності й транскордонної динаміки [7].

Першим механізмом ми можемо вказати замкненість та ексклюзію (group closure), коли тісні bonding-мережі створюють високий рівень довіри всередині групи й одночасно бар'єри для зовнішніх акторів; це сприяє приховуванню нелегальної діяльності й координації ризикових підприємств [8]. Механізм нормативної інерції та соціальної легітимзації показує, що локальні норми можуть легітимізувати контрабанду як «нормальний» спосіб виживання; механізми соціального контролю всередині групи карають «дезертирів», що зменшує бажання співпрацювати з зовнішніми інститутами [8; 9]. Вплетення економічної діяльності в мережі (embeddedness) є шляхом коли економічні транзакції контрабандистів не автономні; вони «вбудовані» в соціальні мережі, що полег-

шує пошук партнерів, інформації й логістики [2]. Це робить контрабандні схеми стійкішими. І, нарешті, кадрові/інформаційні переваги показують як через bonding-зв'язки з'являється доступ до інсайдерської інформації (наприклад, розклади контролю, «світло» митників) стає легшим; мережі виконують роль механізмів посередництва. (праці з соціального аналізу злочинних мереж).

Соціальний капітал – не лише ресурс для тіньової економіки; за певних умов він перетворюється на ресурс розвитку. Розширення горизонтальних контактів за межі «своїх» групи (bridging) відкриває доступ до ринків, грантів, інформації про легальні альтернативи; це ключова передумова переходу від «getting by» до «getting ahead» [3; 4]. Якщо державні чи неприбуткові програми використовують існуючі мережі для громадянського залучення (participatory governance), ці мережі можуть каналізувати енергію спільноти у формальні проекти (інфраструктура, мікробізнес, кооперативи). Вулкок наголошує на ключовій ролі механізму «зв'язків – ресурсів – інституцій». Там, де активізуються нові норми (через просвітницькі програми або локальні лідерські ініціативи), ті самі мережі можуть почати карати тих, хто повертається до контрабанди – але вже з іншими критеріями легітимності. (інтерпретація робіт про peer-punishment у контексті залучення спільнот) [4].

П.Андреас у праці «Контрабандна нація» показує, як контрабанда історично була інтегрована в локальні економіки й суспільні норми — приклад того, що нелегальні практики не завжди «зовнішні», а часто мають міцний соціальний фундамент [10]. Це підсилює ідею embeddedness.

Амбівалентність соціального капіталу в прикордонних регіонах ми можемо продемонструвати на прикладі історичного кейсу 2010-тих років. Громадська участь власників автомобілів з іноземною реєстрацією на Закарпатті мала прояв через відстоювання свого права на безперешкодне пересування водіїв без необхідності реєстрації в українському правовому полі. Такі громадяни створили свої соціальні мережі, які допомагали координувати свої дії. Наприклад, соціологічний аналіз групи «Пересічка» у соціальній мережі Facebook показав, що ця спільнота стала майданчиком для обміну інформацією, координації дій та мобілізації учасників у відповідь на зміни митних правил. Соціальний капітал тут проявився у вигляді довіри, солідарності та горизонтальних зв'язків між учасниками. Саме ці зв'язки забезпечили здатність громади до самоорганізації, до колективних дій, включно з мобілізаційними закликами й організацією протестних акцій [11].

Водночас цей приклад демонструє амбівалентність соціального капіталу. З одного боку, «Пересічка» виступає формою громадянської активності, яка сприяє посиленню голосу локальних спільнот у відносинах із державою. Вона стає ресурсом, що дає змогу мешканцям прикордоння відстоювати свої інтереси, виробляти альтернативні стратегії взаємодії з інституціями та формувати нові практики залучення. З іншого боку, діяльність спільноти тісно пов'язана з напівлегальними або сірими економічними практиками (тимчасове ввезення автомобілів, уникнення сплати митних зборів), що фактично легітимізує «економіку виживання» і демонструє використання соціального капіталу для обходу правових норм.

Таким чином, «Пересічка» наочно ілюструє, що соціальний капітал не можна оцінювати виключно як позитивний чи негативний ресурс. Його функціонування залежить від інституційного контексту й від того, чи спрямовуються горизонтальні зв'язки у

площину співпраці з державними структурами та легальними економічними практиками, чи залишаються ресурсом підтримки неформальних і напівлегальних стратегій. Це підтверджує амбівалентність соціального капіталу: він може як сприяти формуванню культури громадської участі, так і відтворювати нелегальні або напівлегальні форми соціально-економічної адаптації.

Вивчення амбівалентності соціального капіталу потребує спеціальних методологічних підходів, адже цей феномен проявляється у двох протилежних вимірах: як чинник інтеграції та розвитку, і як ресурс підтримки неформальних або навіть кримінальних практик. Традиційні кількісні опитування не завжди здатні відобразити цю складність, оскільки соціальний капітал функціонує не лише як індивідуальний ресурс, а й як характеристика мережі відносин, норм і довіри. Саме тому сучасні дослідження все частіше поєднують кількісні та якісні методи, створюючи комплексний аналітичний інструментарій.

Першим важливим напрямом є використання мережевого аналізу. Соціальні мережі, що підтримують контрабанду або інші форми тіньової економіки, мають певну структуру — вони зазвичай базуються на щільних горизонтальних зв'язках, високому рівні довіри та замкненості. Мережевий аналіз дозволяє визначити ключових брокерів, «мости» між групами, а також рівень щільності мереж, що забезпечує їхню стійкість. Цей підхід допомагає пояснити, чому деякі локальні практики залишаються відтворюваними впродовж десятиліть і чому контроль з боку держави часто не призводить до їх зникнення. Водночас ті самі методи можна застосовувати для вивчення нових форм громадської активності, коли ті ж самі мережі починають слугувати інструментами самоорганізації та колективного відстоювання інтересів громад.

Другим напрямом є якісні дослідження, зокрема етнографія, глибинні інтерв'ю та включене спостереження. Вони дають змогу зрозуміти, яким чином мешканці прикордонних територій легітимізують контрабанду у власних наративах, як пояснюють свої дії, і чому вважають ці практики соціально прийнятними. Якісні дані дозволяють виявити локальні норми, які визначають межу між «своїми» і «чужими», та простежити, як соціальний капітал стає не просто інструментом виживання, а й елементом культурної ідентичності. При цьому ті ж методи допомагають показати, як у процесі мобілізації спільнот виникають нові цінності, орієнтовані вже не на нелегальність, а на участь у громадському житті чи співпраці з інституціями.

Третім компонентом є застосування мішаних методів (mixed methods). Наприклад, мережевий аналіз може виявити щільність зв'язків у спільнотах, тоді як якісні інтерв'ю пояснюють, як учасники інтерпретують власні практики. Комбінування статистичних даних, картування потоків та наративного аналізу дає змогу отримати більш комплексне уявлення про те, як і чому соціальний капітал набуває тієї чи іншої форми. У випадку з прикордонними спільнотами та контрабандою це особливо важливо, адже формальні дані часто неповні або спотворені, тоді як локальні історії розкривають реальні механізми функціонування спільнот.

Окремо варто звернути увагу на оцінку інтервенцій та програм залучення спільнот. Квазіекспериментальні або експериментальні дизайни можуть продемонструвати, чи здатні нові політики, спрямовані на розвиток громадської участі, трансформувати соціальний капітал із ресурсу підтримки тіньових

практик у ресурс розвитку. Наприклад, участь мешканців у програмах кооперативного господарювання або місцевих бюджетних ініціативах може змінювати характер їхніх соціальних зв'язків і поступово знижувати залежність від контрабанди.

Нарешті, методологія вивчення амбівалентності потребує чутливості до контексту. Соціальний капітал не є універсально добрим чи поганим; його прояви визначаються історичними, економічними та культурними умовами. Тому дослідження повинні враховувати специфіку локальних спільнот, їхній досвід виживання в умовах кризи та ступінь довіри до державних інститутів. Порівняльний підхід, який аналізує відмінності між регіонами чи країнами, дозволяє показати, як одна й та сама структура соціальних відносин може призводити до різних наслідків у різних інституційних середовищах.

Висновки. Таким чином, методологічні наслідки для вивчення амбівалентності соціального капіталу полягають у необхідності багатовимірного, міждисциплінарного підходу. Поеднання мережевого аналізу, якісних досліджень, мішаних методів та оцінки політик дає змогу не лише описати, а й пояснити, чому соціальний капітал у прикордонних спільнотах одночасно підтримує контрабанду та

створює потенціал для громадської участі. Це відкриває можливості для більш точних інтервенцій, які спрямовують соціальні ресурси в бік легальних і сталих практик розвитку. Соціальний капітал має амбівалентну природу, оскільки його функціонування залежить від конкретного інституційного та культурного контексту. Він може бути одночасно ресурсом виживання для прикордонних спільнот, підтримуючи контрабандні практики через довіру, солідарність і взаємність, та потенціалом розвитку, коли ті ж самі зв'язки спрямовуються на громадянську участь і співуправління. Приклади на кшталт спільноти «Пересічка» доводять, що соціальний капітал не можна трактувати однозначно: він здатен як легітимізувати напівлегальні стратегії, так і мобілізувати громади для відстоювання своїх прав. Важливою умовою позитивної трансформації є перехід від «bonding» до «bridging» зв'язків, що розширюють соціальні горизонти та інтегрують локальні мережі в ширші суспільні структури. Розуміння амбівалентності соціального капіталу відкриває можливості для формування політик, спрямованих на розвиток прозорих практик участі, подолання тіньових економік і підтримку сталого розвитку прикордонних територій.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувалися при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Coleman J.S. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*. 1988. Vol.94. P.S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>
2. Granovetter M. Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*. 1985. Vol.91, № 3. P.481–510. <https://doi.org/10.1086/228311>
3. Putnam R.D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster, 2000. 541 p.
4. Woolcock M. Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. *Theory and Society*. 1998. Vol.27, № 2. P.151–208. <https://doi.org/10.1023/A:1006884930135>
5. Merton R.K. The ambivalence of scientists. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital*. 1949. Vol. 84, №4. P.286–296.
6. Bauman Z. Liquid modernity. Cambridge : Polity Press, 2000. 228 p.
7. Роман С.С. Контрабанда в сучасному суспільстві: теоретико-методологічний аналіз. *Габітус*. 2025. Вип.75, т.1. С.75–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/hbts.75.1.12>
8. Portes A. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. *Annual Review of Sociology*. 1998. Vol.4. P.1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
9. Villalonga-Olives E., Kawachi I. The dark side of social capital: A systematic review of the negative health effects of social capital. *Social Science & Medicine*. 2017. Vol. 194. P.105–127.
10. Andreas P. Smuggler Nation: How Illicit Trade Made America. New York: Oxford University Press, 2013. 472 p.
11. Афанасьев Д.М. Формування соціального потенціалу інтернет-спільнот (на прикладі Закарпатської області): дис. ... канд. соц. наук: 22.00.04 / Д.М.Афанасьев; Ужгородський нац. ун-т. Ужгород, 2017. 215 с.

References

- Coleman, J.S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481–510. <https://doi.org/10.1086/228311>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27(2), 151–208. <https://doi.org/10.1023/A:1006884930135>
- Merton, R. K. (1949). The ambivalence of scientists. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital*, 84(4), 286–296.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Roman, S. S. (2025). Contraband in modern society: Theoretical and methodological analysis. *Habitus*, 75(1), 75–80. <https://doi.org/10.32782/hbts.75.1.12> [in Ukrainian]
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
- Villalonga-Olives, E., & Kawachi, I. (2017). The dark side of social capital: A systematic review of the negative health effects of social capital. *Social Science & Medicine*, 194, 105–127. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.10.020>
- Andreas, P. (2013). *Smuggler nation: How illicit trade made America*. Oxford University Press.
- Afanasiev, D.M. (2017). Formuvannia sotsialnoho potentsialu internet-spilnot (na priklyadi Zakarpats'koi oblasti) [Forming the social potential of Internet communities (case of Zakarpattia region)]. (Unpublished Candidate dissertation). Uzhhorod National University, Uzhhorod. [in Ukrainian].

Статус статті: Отримано: 04.09.2025 Прийнято: 15.10.2025 Опубліковано: 30.10.2025

Afanasiev Dmytro

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
Department of Sociology and Social Work
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Roman Serhii

PhD Student
Department of Sociology and Social Work
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

AMBIVALENCE OF SOCIAL CAPITAL: FROM SMUGGLING TO CIVIC PARTICIPATION

Abstract. The article explores the ambivalent nature of social capital within the context of borderland practices, where it simultaneously functions as a resource for sustaining illegal activities, particularly smuggling, and as a mechanism for mobilizing civic participation. Drawing on an interdisciplinary perspective, the paper examines how horizontal networks of trust, reciprocity, and solidarity in border communities create favorable conditions for the reproduction of informal economic practices, legitimizing smuggling as a socially acceptable form of economic behavior. At the same time, it is emphasized that these very networks, under conditions of institutional support and effective community engagement, can be transformed into a resource for local development, fostering participatory culture and strengthening trust in formal institutions. Special attention is paid to the “dual role” of social capital: its capacity to reinforce informal economies on the one hand, and to provide the foundation for inclusive governance on the other. The study highlights that a shift from smuggling to civic participation is possible through the development of bridging ties, the expansion of social interactions beyond closed groups, and the implementation of co-governance practices. The conclusions argue that addressing the ambivalence of social capital not only contributes to a deeper understanding of the social nature of smuggling but also reveals opportunities for transformative processes in border communities aimed at building transparent and sustainable models of development. Therefore, understanding the ambivalence of social capital opens up opportunities for shaping policies aimed at developing transparent participatory practices, overcoming shadow economies, and supporting the sustainable development of border areas.

Key words: social capital, ambivalence, smuggling, border communities, community engagement.